

CONSIDERAȚII INTRODUCTIVE

1. Problema supusă cercetării. Prin tema abordată am intenționat să sunem atenției doctrinei juridice problema complexă a apariției unei noi tipologii juridice, și anume tipul dreptului Uniunii Europene. Lucrarea urmărește astfel să răspundă întrebării: este dreptul Uniunii Europene un nou tip de drept, cu determinații calitative specifice? Prezenta lucrare este gândită ca un studiu multidisciplinar, care îmbină elemente de teoria generală a dreptului cu elemente de drept comparat și de dreptul Uniunii Europene.

În prezent, suntem martorii unor fascinante provocări în ceea ce privește Uniunea Europeană – se discută despre integrarea într-o ordine juridică supratatizată, despre racordarea la interese supranaționale, despre reconfigurarea suveranității, despre împletirea valorilor naționale cu cele ale Uniunii Europene, despre armonizarea legislației, precum și despre Brexit. Dar, crearea unei Europe Unite ridică o problemă delicată: compatibilitatea dintre valorile naționale și cele ale Uniunii Europene. Din nefericire, cele douăzeci și opt de identități naționale sunt amenințate de acest proces, astfel că ne întrebăm dacă popoarele Europei sunt pregătite să renunțe la elementele lor de specificitate și să îmbrățișeze „unitatea în diversitate”.

Poate dreptul Uniunii Europene, care este caracterizat de multilingvism și *multijuridism*, să fie considerat un nou tip de drept, apărut în panorama sistemelor de drept ale lumii?

Apreciem că, doar în măsura în care Uniunea Europeană se fundamentează pe o voință juridică autonomă și pe principii și valori care se situează în zona eternului juridic, atât pentru rațiunea individului, cât și pentru identitatea națională a statelor membre, este posibilă „unitatea în diversitate” și, deci, existența unei noi familii juridice.

Din această perspectivă, am considerat concludent a examina și jurisprudența Curții de Justiție a Uniunii Europene în conturarea principiilor de drept caracteristice acestei noi ordini juridice.

De asemenea, subliniem că, pentru a putea vorbi despre o tipologie juridică nouă, este nevoie mai întâi de *existența unei voințe autonome* care comandă procesul decizional juridic al Uniunii, voință care nu reprezintă o simplă sumă aritmetică a voințelor individuale ale statelor membre^[1]; astfel, statele se angajează să se supună unei voințe juridice distincte de a lor. În afara unei voințe

[1] N. Popa, Teoria generală a dreptului, ed. a 4-a, Ed. C.H. Beck, București, 2012, p. 63.

autonome care comandă creația juridică, noua tipologie implică și existența unor *principii generale* care să comande direcțiile esențiale ale construirii și ale dezvoltării ordinii juridice europene.

2. Scopul și obiectivele lucrării. Scopul urmărit este acela de a examina apariția unei noi tipologii juridice în cadrul sistemului dreptului – tipologia dreptului Uniunii Europene.

În acest sens, ne-am propus următoarele obiective:

– analiza conceptului de „tipologie” în științele sociale, inclusiv în științele juridice. Considerăm că termenul de „tipologie” trebuie dezbătut înainte de a intra în analiza juridică propriu-zisă;

– cercetarea tipologiei dreptului, din perspectiva dreptului comparat. Pentru a putea cerceta fenomenul juridic european, se impune fina observare a tipologiilor juridice importante conform operelor celor mai mari comparatiști ai dreptului;

– analiza istoriei și specificităților dreptului Uniunii Europene, cu accent pe trăsăturile care susțin ideea unei noi tipologii juridice. Suntem de părere că, fără o asemenea analiză, nu putem desprinde trăsăturile dreptului Uniunii Europene care trădează ideea unei noi tipologii juridice. Pentru a putea discuta despre o tipologie juridică nouă, este nevoie mai întâi de *existența unei voințe autonome* care comandă procesul decizional juridic, diferită de o simplă sumă aritmetică a voințelor individuale ale statelor. Pe lângă această voință autonomă care comandă creația juridică, noua tipologie implică și existența unor *principii generale* care să comande direcțiile esențiale ale construirii și ale dezvoltării ordinii juridice a Uniunii;

– cercetarea izvoarelor dreptului unional ca arhitect al noii ordini juridice a Uniunii Europene, cu accent pe rolul doctrinei și al jurisprudenței în conturarea principiilor acestui tip de drept.

În cadrul acestui punct, vom aborda, în principal, doctrina, jurisprudența și principiile dreptului, ca izvoare ale dreptului Uniunii Europene.

3. Metodologia și limitele cercetării. În vederea atingerii scopului și obiectivelor enunțate mai sus, în procesul elaborării prezentei lucrări, am selectat materialul legislativ, jurisprudențial și doctrinar, român și străin, folosind metodele consacrate ale cercetării științifice a fenomenelor juridice:

– *metoda comparativă* a fost utilizată pentru a realiza studiul tipologiei dreptului;

– *metoda istorică* a fost aplicată pentru a analiza evoluția Uniunii Europene și a jurisprudenței Curții de Justiție a Uniunii Europene în ceea ce privește consacrarea principiilor generale de drept;

– *metoda logică* a fost folosită în vederea sintezei punctelor de vedere ale autorilor menționați cu privire la tema investigată, precum și în expunerea concluziilor proprii;

– *metoda sociologică* a fost utilizată automat, întrucât dreptul este o realitate socială, iar regulile de drept au importante consecințe implicate în destinul social și individual al omului, juristul trebuind să se plaseze în centrul vieții sociale;

– *metodele cantitative* au permis sistematizarea legislației și a jurisprudenței relevante, permițând inventarierea acestora în mod temeinic.

Metodologia a urmat *trei etape importante*. În primul rând, pentru a discuta despre *tipologia dreptului*, am considerat a se impune analiza conceptului de *tipologie* în cadrul științelor sociale, inclusiv al științelor juridice. În al doilea rând, am analizat tipologiile clasice ale dreptului, contribuție valoroasă a comparațiștilor lumii, analizând apoi determinațiile calitative proprii ale dreptului Uniunii Europene, cu accent pe trăsăturile care susțin apariția unei noi tipologii juridice. În al treilea rând, am analizat izvoarele dreptului Uniunii, cu accent pe rolul doctrinei și al jurisprudenței în conturarea principiilor Uniunii Europene.

Sperăm ca metodele folosite să fie conforme cu obiectul cunoașterii, întrucât cunoașterea științifică presupune „să te lași în voia obiectului (...), să ai în față necesitatea internă a acestuia și să o exprimi (...), (pentru că) metoda nu este altceva decât structura întregului, înfățișat în pura sa esențialitate”^[1].

Ca oricare cercetare științifică, și prezenta cercetare are o serie de limite inerente, care sperăm să nu aibă un impact semnificativ asupra concluziilor la care am ajuns. Discutăm aici despre limitele cercetării teoretice și despre subiectivismul cercetătorului.

Scopul acestei lucrări nu este de a încerca să rezolve toate problemele ridicate de tema respectivă sau de domeniul analizat, deoarece acest obiectiv nu este realist. Desigur că găsirea răspunsurilor la întrebările existente în doctrină generează apariția altor probleme care trebuie să fie supuse analizei în viitor, astfel că pot apărea noi direcții de cercetare.

Ne rămân adânc întipărite în minte, la începutul acestui demers științific, cuvintele lui Francis Bacon, care sublinia că „există și pot exista două căi pentru a cerceta și descoperi adevărul. Una se înalță ca într-un zbor de la datele simțurilor și de la faptele particulare la propozițiile cele mai generale și stabilește și descoperă din aceste principii socotite ca un adevăr de nezdruncinat propozițiile mijlocii. Aceasta este calea întrebuițată azi. Cealaltă scoate propozițiile din datele simțurilor și din faptele particulare, ridicându-se continuu și gradual, pentru a ajunge, în cele din urmă, la propozițiile cele mai generale. Aceasta este calea adevărată, dar încă neîncercată”^[2]. Sperăm să ne fi aventurat pe această cale „încă neîncercată”.

4. Noutatea științifică și importanța teoretică. Prin tematica abordată și maniera de analiză, prezenta lucrare constituie, în mediul juridic din România,

[1] G.W.F. Hegel, *Fenomenologia spiritului*, București, 1965, p. 22.

[2] F. Bacon, *Noul Organon*, Ed. Științifică, București, 1957, p. 38.

o lucrare cu un caracter de noutate. Considerăm util, în acest moment, sublinierea principalelor rezultate ale prezentei cercetări:

- examinarea aprofundată a conceptului de „tipologie” în științele sociale;
- identificarea și analiza celor mai importante tipologii juridice;
- evidențierea determinațiilor specifice dreptului Uniunii Europene;
- relevarea trăsăturilor caracteristice acestui nou tip de drept;
- inventarierea și analiza principiilor generale ale dreptului Uniunii

Europene;

- selectarea, sistematizarea și analiza jurisprudenței Curții de Justiție a Uniunii Europene în conturarea principiilor dreptului, specifice acestei noi ordini juridice, precum și în problema divergenței între versiunile oficiale ale Uniunii Europene, ca problemă a multilingvismului european.

Chiar dacă au mai existat discuții și lucrări pe marginea acestui subiect, considerăm că acestea nu au epuizat problematica, lăsând loc discuțiilor academice și științifice. Mai mult, analiza jurisprudenței Curții de Justiție a Uniunii Europene reprezintă o abordare inovatoare în cercetarea acestei teme.

Elementele de noutate rezidă și în modul de analiză a temei, precum și în abordarea și explicarea, dintr-o perspectivă diferită, a conceptului de „dreptul Uniunii Europene”.

Considerăm că inventarierea și analiza principiilor generale ale dreptului Uniunii Europene constituie, totodată, un demers important și folositor pentru lumea juridică, datorită importanței covârșitoare a acestui izvor de drept în ordinea juridică europeană, dar și în ordinea juridică internă a statelor membre. Constituind un pilon al legalității Uniunii Europene, principiile generale de drept se impun instituțiilor europene, aflându-se pe un loc superior dreptului derivat în ierarhia normelor Uniunii Europene. Trebuie subliniat că aceste principii se aplică și statelor membre, atunci și în măsura în care ele acționează în domeniul dreptului Uniunii Europene. Făcând parte din legalitatea Uniunii, este evident că ele trebuie să se aplice fie la nivel național, fie la nivel european, în orice situație care este guvernată de dreptul Uniunii.

Astfel, ne propunem ca prin prezenta monografie să contribuim la cercetarea atât din domeniul teoriei generale a dreptului, cât și a celei din domeniul dreptului Uniunii Europene, în ceea ce privește încadrarea noii ordini juridice europene pe harta juridică a lumii.

PARTEA I

CONCEPTUL DE „TIPOLOGIE” ÎN ȘTIINȚELE SOCIALE

Capitolul I.

Conceptul de „tipologie”.

Tipologie versus clasificare

5. Prin conceptul de *tipologie*, de etimologie greacă (*typos* „model” și *logos* „studiu”), înțelegem, în principal, „studiul științific al trăsăturilor tipice sau al relațiilor reciproce dintre diversele tipuri ale unor obiecte sau fenomene”^[1].

O altă definiție a acestui concept este și aceea de „studiu sau determinare a tipurilor în care se pot clasifica obiectele, fenomenele, procesele etc. dintr-un domeniu; clasificare rezultată din acest studiu; **ansamblu de tipuri** (*s.n.*)”^[2].

De multe ori, conceptul de *tipologie* este perceput ca având același înțeles ca și conceptul de *clasificare*, ceea ce este fals. Clasificarea se folosește atunci când distincția între elemente se poate realiza în funcție de *un criteriu unic*, în timp ce tipologizarea intervine atunci când se utilizează mai multe criterii, tipologiile fiind o formă particulară de sistematizare^[3]. Prin *clasificare* înțelegem acțiunea de a clasifica și rezultatul ei, o distribuire sistematică într-o anumită ordine. Clasificarea este complementară cu diviziunea, prima adunând, iar cea de-a doua separând.

Pe de altă parte, *taxonomia* este știința „care se ocupă cu stabilirea legilor de clasificare și de sistematizare a domeniilor din realitate cu o structură complexă; taxologie”^[4], astfel că aceste două concepte, *tipologia* și *taxonomia* nu pot fi confundate.

Fiind astfel o știință care se ocupă cu clasificarea obiectelor, fenomenelor sau oamenilor, după caracterele lor, putem afirma că tipologia presupune ne luarea în considerare a diferențelor individuale nesemnificative pentru scopul dat, întrucât orice tipologie este subordonată unor scopuri ale cercetării, mai ales în ceea ce privește stabilirea unor uniformități și a valorii explicative^[5].

Tipologiile trebuie construite astfel încât să ajute la analiza unui grup specific de date. Fiind categorii descriptive, unele tipuri reflectă scopul (tipul euris-

[1] *Academia Română, Institutul de Lingvistică „Iorgu Iordan”, Dicționarul Explicativ al Limbii Române*, ed. a 2-a, Ed. Univers Enciclopedic, București, 1998 (denumit în continuare „DEX”), p. 1093.

[2] *** *Dicționar Enciclopedic Ilustrat*, Ed. Cartier, 1999, p. 1023.

[3] *I. Biriș, Sociologia civilizațiilor – o abordare metodologică*, Ed. Dacia, Cluj-Napoca, 2000, p. 68.

[4] A se vedea <http://dexonline.ro/definitie/taxonomie>.

[5] *N. Popa*, op. cit., p. 57.

tic), altele ordinea serială (tipul polar), caracterul însușirilor (tipul pur), funcțiunea (tipul clasificator)^[1].

Astfel cum se subliniază în doctrina juridică, metoda tipologică este foarte mult folosită în domeniul investigațiilor formale, ea conducând la crearea de tipologii și clasificări; mai mult, o tipizare înseamnă „reducerea și egalizarea pragmatică a însușirilor semnificative, pentru scopul particular în vederea căruia a fost format tipul”^[2].

Unii autori vorbesc despre *tipologii explicative*, prin care înțelegem clasificări conceptuale multidimensionale bazate pe o teorie declarată în mod explicit^[3], evocând atât rolul descriptiv, cât și rolul clasificator al tipologiilor.

În ceea ce ne privește, suntem de părere că tipologiile presupun analiza trăsăturilor tipice dintre diversele tipuri ale unor obiecte, fenomene, procese, oameni. Considerăm că orice tipologizare se confruntă însă cu o problemă deosebită: *alegerea criteriilor* care stau la baza clasificării fenomenelor studiate. Datorită faptului că tipologia reprezintă o sinteză parțială, științele sociale folosesc îndelung metoda tipologică, oferind rezultate prețioase.

[1] N. Popa, op. cit., p. 58.

[2] A se vedea J.C. Mc.Kinney, *Tipologie constructivă; aspecte structurale ale unui procedeu, în Teorie și tehnică în științele sociale*, vol. V, Ed. Politică, București, 1967, p. 519.

[3] C. Elman, *Explanatory Typologies in Qualitative Analysis*, p. 2, https://books.google.ro/books?hl=ro&lr=&id=BZtx0nkz1ZIC&oi=fnd&pg=PA121&dq=C.+Elman,+Explanatory+Typologies+in+Qualitative+Analysis,+p.+2&ots=HLERjjTvo-&sig=keF3K8sxNMMx-nt4WUwuez6ePj54&redir_esc=y#v=onepage&q&f=false.

Capitolul al II-lea.

Considerații generale privind noțiunea de „știință”

Secțiunea 1. Clasificarea științei și a științelor sociale

6. Pentru a putea aborda tema anunțată, trebuie să înțelegem noțiunea de *știință*. Reținem, în acest sens, clasificarea trihotomică a științei: științe ale naturii, științe despre societate și științe despre gândire.

Științele naturii (științele naturale) sunt științe care studiază fenomenele lumii înconjurătoare, lumea anorganică și organică. Științele naturale sunt baza științelor aplicate. Științele naturii și științele aplicate se disting de științele sociale. În ciuda faptului că matematica, statistica și informatica nu sunt considerate științe naturale, de exemplu, ele furnizează multe instrumente pentru a fi folosite de științele naturii. Principalele domenii ale științelor naturale sunt astronomia, biologia, chimia, fizica și grupul științelor Pământului, care include geografia.

Științele despre societate studiază societatea și comportamentul uman. Sintagma de „științe sociale” reprezintă un termen-umbrelă pentru a desemna pluralitatea domeniilor din afara științelor naturale. Acestea includ, printre altele, dreptul, economia, istoria, lingvistica, psihologia, sociologia, științele politice și relațiile internaționale.

Expresia „știință socială” se poate referi fie *la științele specifice ale societății*, stabilite de gânditori precum Comte, Durkheim, Marx și Weber, fie, mai general, *la toate disciplinele din afara științei nobile* (în limba engleză, *noble science*) și *a artelor*. Scopul acestor științe este larg: amintim aici cunoașterea legilor existenței și dezvoltării societății, a formelor de organizare socială și a componentelor realității social-umane.

Științele despre gândire sunt opuse științelor empirice (naturale și sociale), ele fiind logice și metodologice *a priori*, conținutul și validitatea lor fiind independente de orice proceduri empirice. În această categorie putem include logica, matematica, informatica teoretică, teoria jocului, statistica și chiar unele aspecte ale lingvisticii.

Relevante pentru demersul nostru științific sunt *științele despre societate*, astfel că, în continuare, ne vom canaliza întreaga atenție pe analiza acestora. Deși în doctrină se regăsesc mai multe clasificări ale sistemului științelor

sociale, achiesăm la clasificarea reținută de unii autori de teoria dreptului^[1], conform căreia științele sociale alcătuiesc următorul tablou:

1. *științe de tip nomotetic*, care au ca obiect activitățile umane și care își propun să stabilească legile și relațiile funcționale corespunzătoare;

2. *științele care își propun reconstituirea și interpretarea trecutului* – științele istorice;

3. *cercetarea epistemologică a științei*, ca disciplină filosofică socio-umană care abordează activitatea cognitivă ca pe o activitate esențial umană;

4. *științele care delimitează lumea dominată de norme, obligații și atribuții, care studiază aspectele normative ale activității umane* – științele normative.

[1] A se vedea, spre exemplu, N. Popa, op. cit., p. 1-2.